

Honderd Jaar Carnegie-Stichting

Op 6 juni jl. vond het eeuwfeest plaats van de Carnegie-Stichting. De doelstelling van de stichting zal niet iedereen vertrouwd zijn, maar de naam Carnegie roept bij de Hagenaar toch direct associaties op. Welnu, de Carnegie-Stichting beheert het gebouw dat in het buitenland, meer nog dan het Binnenhof, als icoon geldt van Den Haag: het Vredespaleis. Een eeuw geleden ondertekende Andrew Carnegie de Stichtingsakte die de bouw mogelijk maakte van dit symbool van het internationaal denken en van het hart van de Wereldhoofdstad van Vrede en Recht, zoals onze stad zich de laatste jaren graag presenteert. Een korte terugblik.

In het laatste kwart van de 19^e eeuw wendden de Europese grootmachten de spectaculaire verworvenheden van de Industriële Revolutie ook met graagte aan voor militaire ontplooiing. De bewapeningswedloop die volgde ontworchtte in toenemende mate het sociaal bestel in Europa. Onder druk van vredesbeweging en socialisme initieerde de Engelse regering de gedachte van een ontwapeningsconferentie en riep de Russische Tsaar als hoofd van de Beschaafde Wereld op daartoe het initiatief te nemen. In 1898 nodigde Nicolaas II de landen uit voor overleg in St. Petersburg. Maar zoals zo vaak vormde de plaats van samenkomst alleen al een struikelblok. Berlijn misgunde het de Tsaar, Parijs de Duitsers en London de Fransen. Aan deze constante in de hoge politiek ontlenen steden als Genève, Oslo en Den Haag hun rol als internationaal conferentiecentrum.

Door een samenloop van omstandigheden werd het elegante, maar wel wat erg bezadigde diplomatieke centrum van het achtergebleven en krampachtig neutrale Nederland, niet in het minst tot eigen verbazing, gastheer van een Conferentie die het aanzicht en aanzien van de Residentie blijvend zou veranderen. In de zomer van 1899 verwelkomde zij vertegenwoordigers van 26 landen in het inderhaast opgeknapte Huis ten Bosch. Drie maanden lang brak men zich het hoofd over de

weerbarmstige ontwapeningsproblematiek, werd niet onaanzienlijke vooruitgang geboekt inzake de Geneefse conventies en het humanitair oorlogsrecht, maar nam men bovenal een historisch besluit tot oprichting in Den Haag van een eerste internationaal orgaan tot vreedzame geschillenbeslechting, het Permanente Hof van Arbitrage. Het betekende niets minder dan de institutionalisering van de internationale gedachte.

De scepsis over de mogelijkheden van zulk een Hof was wijdverbreid, ook in ons land. De Nederlandse regering, die even overwoog het huidige pand van het Kabinet der Koningin aan de Korte Vijverberg te offeren, achtte bij nader inzien een pand aan de Prinsegracht voldoende. Het bleek een miscalculatie. Het Hof werd een spontaan succes. De locatie en omvang van zijn behuizing wekten allerwegen misnoegen. Toen de naties niet bereid bleken financieel bij te dragen aan uitbreiding, benaderde de Russische internationalist Feodor Martens, die mag gelden als initiatiefnemer voor het Vredespaleis, een Amerikaanse collega die nauw bevriend was met de zakenmagnaat en filantroop Andrew Carnegie.

De uitkomst, in 1903, was een gift van US \$ 1,5 miljoen aan de Nederlandse regering voor de bouw van een 'Temple of Peace', behuizing voor Hof en volkenrechtsbibliotheek en symbool van het streven naar een nieuwe wereldorde. In de Raad van Toezicht van de 'Carnegie-Stichting' die voor het beheer der gelden werd geformeerd namen q.q. vier ministers zitting, de voorzitters van de Eerste en Tweede Kamer, de vice-president van de Raad van State en de president en procureur-generaal van de Hoge Raad. Ook de bestuursvoorzitters zijn door de jaren heen gerekruteerd uit kringen van oud-bewindslieden: vader en zoon Van Karnebeek, Cort van der Linden, De Quay en recentelijk Van der Stoep, Kooijmans en Van den Broek, de huidige Stichtingsvoorzitter.

De bouwgeschiedenis van het Vredespaleis (1904-1913) werd een aaneenschakeling van pijnlijke, maar in terugblik vermakelijke incidenten. Het

Beon: Ons Den Haag
Nieuws vrienden van Den Haag

Juli/Aug 2004

internationalisme had in Nederland geen breed draagvlak. Twee jaar lang verzette de Haagse burgerij zich massaal tegen de vele geopperde locaties voor het Vredespaleis. Ook de door Carnegie bedongen internationale bouwpijpsvraag leidde tot veel gekrakeel. Berlage voerde jarenlang processen tegen Mr. A.P.C. van Karnebeek en zijn stichtingsbestuur. Maar halverwege de Tweede Haagse Vredesconferentie van 1907 werd toch de eerste steen gelegd en zegden de naties op Frans initiatief toe om bouwmaterialen en kunstwerken

bij te dragen aan het Paleis. Zo werd, in de zomer van 1913, temidden van de eeuwfeesten van de herstelde onafhankelijkheid en in aanwezigheid van Koningin Wilhelmina en Andrew Carnegie het Vredespaleis plechtig ingewijd.

Uiterlijk en innerlijk van het Vredespaleis zijn vaak bekritiseerd. Het werd gebouwd op het breukvlak van tijden, maar vormt wel een eerlijke weerslag van het vrij behoudend stijldenken in ons land in die dagen. Daarnaast is het een manhaftig pogen kunststopvattingen uit verschil-

lende werelddelen met elkaar in overeenstemming te brengen.

In die zin weerspiegelt het Paleis het moeizaam streven naar politieke en diplomatieke overeenstemming in de wereld. Nog geen jaar na de opening luidden schoten in Serajewo de Eerste Wereldoorlog in. Het betekende het einde van een tijdperk, maar, ingegeven door Woodrow Wilson's idealisme, ook de verwezenlijking van een eeuwenoude droom: een heuse Volkerenbond en een Internationaal Gerechtshof. In 1923 voegde dit hof zich naast het Permanente Hof van Arbitrage in het Vredespaleis, om in korte tijd uit te groeien tot hoofdbewoner. Intussen faciliteerde de Carnegie-Stichting de hoven, beheerde en onderhield het gebouw, gaf leiding aan haar befaamde volkenrechtsbibliotheek en initieerde in 1924 ook de Haagse Academie voor Internationaal Recht, een der grote successen van de Haagse rechtstraditie. Elke zomer volgen zo'n 600 jonge juristen, diplomaten en ambtenaren uit alle werelddelen hier hoogwaardige colleges. Hier leggen zij de

Het Vredespaleis in de zon (foto: Marlies Terstegge).

Tuin van het Vredespaleis (foto: Marlies Terstegge).

vriendschappen die zij later cultiveren in universitair verband of in de vele commissies van de Verenigde Naties en internationale instellingen. Het was één zo'n oud-student, Boutros Boutros Ghali, die een decennium geleden, toen de Veiligheidsraad besloot tot de oprichting van een Joegoslavië-Tribunaal, dit toewees aan Den Haag, om zo recht te doen aan de Haagse internationale traditie. Dit gebaar leidde enkele jaren later tot de internationale erkenning van Den Haag als 'Legal Capital of the World', zoals Secretaris-Generaal Kofi Annan het zou formuleren. Talrijke internationale instanties vestigden zich de afgelopen jaren in Den Haag – IGO's en NGO'S – met de Organisatie voor het Verbod op Chemische Wapens, Europol en recentelijk het Internationaal Strafhof voorop. Veertigduizend man telt deze internationale gemeenschap inmiddels. Zij heeft niet alleen het straatbeeld maar ook het aanzien van Den Haag in de wereld veranderd. Wereldwijd heeft zij naam als stad van Peace Palace en World Court.

Honderd jaar nu hebben Carnegie-Stichting en Vredespaleis als aanjager gediend voor deze prestigieuze reputatie en de ontwikkeling van het internationaal denken. Het werd de afgelopen maanden gevierd met een ambitieus congres, een tentoonstelling en jubileumboek, de doop van een roos, de oplevering van een nieuwe maquette in Madurodam, de onthulling van een vredesvlam, vredespad en vredesbanken vlak voor het Paleis, programma's voor scholen en veel meer. Maar het belangrijkste op langere termijn is de goedkeuring die afkwam voor het ontwerp, door een internationaal team van architecten, voor een congrescentrum op het terrein, tevens nieuwe behuizing voor Academie en Bibliotheek. Bij het ingaan van haar tweede eeuw gaat de Carnegie-Stichting met steun van Ministerie en Gemeente onverminderd voorop in het uitdragen van Den Haag als wereldhoofdstad van vrede en recht.

Arthur Eyffinger